

sansko-hercegovačke postrojbe u sklopu sarajevskog XV. korpusa s težištem obrane Tolminskog mostobrana. Oni su trebali sačuvati vrlo važne komunikacije za opskrbu snaga na Soči koje su išle od Ljubljane prema Mostu na Soči (St. Luzia). Među njima je 4. bojna 53. (zagrebačke) pješačke pukovnije, u čijem su sastavu bili vojnici većinom iz središnje Hrvatske. Oni su u sastavu 8. brdske brigade 1. pješačke divizije. Da bi se prikazala važnost obrane mostobrana i navedenih komunikacija, moramo znati da je za opskrbu jedne divizije – u kojoj je osim 18 000 ljudi bilo i oko 8 000 konja na početku rata – prema francuskim normativima za jedan dan rata trebalo je osigurati: 120 tona živežnih namirnica, 250 tona streljiva, opreme i tehničkog materijala, što iznosi oko 40 željezničkih vagona! Bez ovih komunikacija bojevi bi ubrzo prestali. Za strateško zapovijedanje ovim snagama ustrojena je 5. vojska, a njezinim zapovjednikom imenovan je proslavljeni general pješaštva Svetozar plemeniti Borojević od Bojne, koji se posebno istaknuo vrlo uspješnim aktivnostima na Istočnom bojištu, osobito tijekom krvavih zimskih bitaka za Karpate iz kraja 1914. i prve polovice 1915. godine kada je spriječio prodor Rusa u Ugarsku.

Osim snaga s Balkana, na korušku granicu dolazi VII. (temišvarski) korpus iz Galicije u čijem je sastavu i k. u. k. 96. karlovačka pješačka pukovnja, koja će kasnije ući u sastav III. korpusa iz Graza, odnosno u 28. pješačku diviziju iz Ljubljane u čijem je sastavu bila većina slovenskih pukovnja. Lička k. u. k. 79. pješačka pukovnja »Grof Jelačić« iz Otočca stiže nakon katastrofalna poraza austro-ugarskih i njemačkih snaga na Istočnom bojištu tijekom poznate Brusilovljeve ofenzive iz ljeta 1916. godine.

Prveborbena Jugozapadnombojištu

Talijani su ratne operacije počeli oprezno i sporo, što će im se na kraju osvetiti velikim neuspjehom i ogromnim žrtvama. Njihovi glavni zapovjednici vjerovali su u brz uspjeh i laganu zadaću. Međutim Austro-Ugarska je već prvog dana rata praktički cijelom svojom ratnom flotom napala talijansku istočnu obalu, bombardirajući luke i važne željezničke čvorove od Porto Corsinia (Ravenna) do Baria. Na kopnu su glavni talijanski napadi od prvih dana rata bili usmjereni prema Doberdobskoj visoravni na Krasu koja se nalazi jugozapadno od Gorice. Cilj im je izbiti prema Trstu i time dovesti u poluokruženje protivničke snage oko Gorice i sjevernije od nje. Borbe na Krasu po svojoj se masovnosti, uporabi topništva, strahotama i žrtvama mogu uspore-

U lipnju 1915. osobito će biti teški talijanski napadi. Tako 12. lipnja interveniraju Dalmatinci iz II. bojne 22. pješačke pukovnije

rediti s borbama u Flandriji na Zapadnom bojištu. Od oko 680 000 u ratu poginulih Talijana, najveći je dio izgubljen upravo na Krasu. Na ovom bojištu ratovali su naši Ličani, Banijci i Kordunaši, dakle 79. i 96. pješačka pukovnja. O jezivom stanju na ovome bojištu najbolje govori austro-ugarski časnik Abel Körnel u svojem autobiografskom romanu »Karst – Ein Buch vom Isonzo«:

»Kras je postao ogromna grobnica. Ne znamo koliko je bilo mrtvih. Ne zna se ni gdje su pokopani, jer nije bilo vremena pripremiti im kršćanski sprovod, lijes, križ i blagoslov. U kratkim predasima borbi stavljalo, ili bolje – bacalo bi ih se u velike, na brzinu iskopane grobnice, na tijela nabacalo vapno, zemlju i kamenje, a na koncu bi se postavio zajednički križ. Odmah zatim opet bi se pograbilo puške i ručne bombe, kako bi bili spremni odbiti neprijatelja. A iza leševa onih koji bi poginuli u toku napada ili protunapada, skrivali su se drugari, koji bi – ako nisu našli bolju zaštitu – oslonili pušku na ta nepokretna tijela. Strijelac nije ni opažao kako se truplo palog suborca trgne svaki put kad se u masu mesa zabiju neprijateljske

kugle. Za konstruiranje borbenog položaja koristilo se sve što bi došlo pod ruku, uključujući i leševe suboraca i neprijatelja. Razmiještalo ih se po parapetu, jer ih se moglo učvrstiti puno lakše nego veliko kamenje razasuto po terenu, a pružala su i bolju zaštitu, jer nije bilo opasnosti od krotina. Na Krasu se vidi malo grobova. Mrtvi uglavnom leže pod urušanim rovovima i zidicima, ili razbacani po terenu. Ostali trunu između naših i neprijateljskih linija, zapleteni u bodljikavu žicu. Gledamo ih po više tjedana: leševi se prvo napuhnu, kao da će se rasprsnuti; glave postanu velike kao bundeve, a oči se sve više stišću. Zatim bi se postepeno smanjivali, spljoštili, zagađujući zrak, dok na koncu uniforma ne bi skrivala ništa više od mizernih hrpica gnjile materije, koje bi zatim vjetrovi i kiša raznijeli po okolici (...)«

I ratovanje u visokim planinama također je imalo svoje surove specifičnosti koje se mogu iščitati iz zapisa jednog talijanskog vojnika koji je ratovao na jednoj uzvisini pod vršnim grebenom Mrzlog vrha nedaleko od Tolmina:

»Pojedini odredi su tu ostajali u pr-

voj liniji neprekidno i po 15 dana – čitavu vječnost. Kroz to vrijeme vojnici su živjeli kao krtice – četveronoške i u tami podzemlja. U zimi se umiralo od hladnoće, a ljeti bi se ljudi gušili zbog vrućine, nestašice zraka i smrada otpadaka. U svim je godišnjim dobima zakloni su bili puni blata; daske koje su donešene da bi se na njima sjedilo ili njima nadsvodilo rovove, već nakon nekoliko sati su postale impregnirane blatnom nečistoćom. Pokrivači kojima su se koristili vojnici, ostajali su vlažni cijele godine. Podignuti glavu po danu značilo je dobiti metak u mozak, »poklon« nekog oštrostrijelca iz bliskog neprijateljskog susjedstva.«

Od 26. svibnja do 18. lipnja vođene su ogorčene borbe na sjevernom Tolminskom mostobranu, na grebenu Krn–Vrščič–Batognica sjeveroistočno od Kobarida, višem od 2 000 metara, u kojima su obje strane imale velike gubitke. Talijani su u tim borbama uspjeli osvojiti Krn, što je protivničke snage dovelo u vrlo neugodan položaj zbog ugroze Tolminskog mostobrana. Ujedno kod sela Plava, sjeverno od Gorice, počinju borbe za krvavu »kotu 383«. Budući da je kod Plave bio most preko rijeke Soče te je tu završavala cesta prema talijanskoj granici, za obranu ovoga područja sudbinski je bio predodređen jedan brežuljak koji se danas zove Pržnica. Ovaj neugledni brežuljak stekao je u ratu užasnu reputaciju pod nazivom »kota 383«. Kako bi uspostavili mostobran kod Globne i Plave, Talijani su tu uzvisinu morali osvojiti. Da bi zapriječili Talijanima prelaz preko rijeke Soče i širenje tog mostobrana, Austrijanci su morali kotu 383 zadržati po svaku cijenu. Borbe su divljale neprekidno pune dvije godine, uz goleme žrtve s obje strane.

U lipnju 1915. osobito će biti teški talijanski napadi u kojima uspijevaju s probojem, zbog čega su u obranu ubačene posljednje pričuve Austro-ugarske vojske. Tako 12. lipnja interveniraju Dalmatinci iz II. bojne 22. pješačke pukovnije na čelu s bojnikom Stanislavom Turudijom. Zahvaljujući njima spriječen je rasulo obrane i Talijani su zaustavljeni. U nastavku borbi tijekom 15. lipnja Talijani počinju sustavno bombardirati kotu s oko 200 topova, da bi idućeg dana u napad krenule elitne i provjerene talijanske pukovnije. Pred očima talijanskog kralja i načelnika Glavnog stožera generala Luigia Cadorna, koji su promatrali ove krvave bojeve s jedne obližnje uzvisine, očekujući konačno osvajanje kote, talijanski su vojnici požrtvovno i hrabro jurišali. Opet su ih dočekale Turudijine četiri satnije Dalmatinaca koji je dopustio otvaranje paljbe tek kad su Talijani izbili neposredno pred položaje. Učinak paljbe bio je prestrašen: na padina-

Spomenik kuhinji IV/53. zagrebačke pješačke pukovnije kod Mosta na Soči (iz zbirke dokumentacije »Udruga 1914-1918.« iz Zagreba).